

Parādnieka aizsardzība faktoringa gadījumā

Senāts 2024.gada 19.jūnija spriedumā lietā SKC-60/2024 ir ne tikai analizējis faktoringa līguma un cesijas kopīgās un atšķirīgās iezīmes, bet arī skaidrojis, vai būvniecības līgumā veiktam cenas samazinājumam saistībā ar izpildītāja pieļautiem defektiem ir ieskaita raksturs vai šāda pasūtītāja rīcība tomēr atzīstama par līgumisko tiesību izlietošanu.

Lietas būtība

Starp pasūtītāju un būvdarbu veicēju tika noslēgts līgums par maģistrālo ūdensapgādes un kanalizācijas tīklu būvniecību. Būvdarbu veicējs piesaistīja apakšuzņēmēju, kurš noslēdza faktoringa līgumu ar faktoru. Faktors un apakšuzņēmējs kopīgi nosūtīja būvdarbu veicējam paziņojumu par faktoringa līguma noslēgšanu, norādot, ka turpmāk apakšuzņēmēja rēķini jāapmaksā faktora labā.

Būvdarbu izpildes laikā tika konstatēti apakšuzņēmēja darbu defekti. Būvdarbu veicējs un apakšuzņēmējs abpusēji parakstīja defektu aktu, apstiprinot konstatētos trūkumus. Starp būvdarbu veicēju un apakšuzņēmēju noslēgtais apakšuzņēmuma līgums tika izbeigts.

Nepilnu mēnesi pēc līguma izbeigšanas būvdarbu veicējs nosūtīja apakšuzņēmējam paziņojumu par aprēķinātajām izmaksām defektu novēršanai un to ieturējumu 213 599,56 eiro apmērā.

Ņemot vērā, ka būvdarbu veicēja un apakšuzņēmēja līgums paredzēja būvdarbu veicējam tiesības veikt ieturējumus un atskaitījumus no maksājumiem defektu novēršanas izmaksu gadījumā, būvdarbu veicējs atteicās apmaksāt izrakstītos rēķinus par norādīto summu. Tā vietā tas izmantoja savas līgumiskās tiesības un ieturēja defektu novēršanas izmaksas no apakšuzņēmējam (faktoram) izmaksājamajām summām. Faktors, uzskatot, ka būvdarbu veicējam nav tiesību piemērot līguma nosacījumus, un atsaucoties uz Komerclikuma (KL) [473.pantu](#), izvirzīja tiesā prasību pret būvdarbu veicēju, pieprasot piedzīt parādu neapmaksāto rēķinu summas apmērā.

Prasībā faktors norādīja, ka būvdarbu veicējs nebija tiesīgs veikt ieskaitu un ka prasījumi, kas saistīti ar defektu novēršanu, nav vērojami pret faktoru, kurš pārņēmis tikai prasījuma tiesības par rēķinu samaksu.

Cīņa tiesās

Lai gan pirmās instances tiesa faktora izvirzīto prasību noraidīja, apelācijas instances tiesa to apmierināja. Apelācijas instances tiesa savā spriedumā norādīja, ka strīds būtībā ir par to, vai būvdarbu veicēja saistības var tikt dzēstas, veicot ieskaitu. Tiesa secināja, ka ieskaita tiesības šajā gadījumā nav piemērojamas, jo:

- faktors nav atzinis būvdarbu veicēja prasījumu;
- būvdarbu veicējs nav izvirzījis pretprasību, lai tiesa atzītu prasījumu;
- būvdarbu veicēja iebildumi nav pamatoti pēc būtības, jo būvdarbu veicēja un apakšuzņēmēja savstarpējās attiecības (tostarp līgums) nevar ietekmēt faktoru;
- paziņojuma par defektu izmaksu ieturējumu nosūtīšanas brīdī būvdarbu veicējs bija informēts, ka prasījuma tiesības par rēķinu apmaksu pieder faktoram, tādējādi starp faktoru un būvdarbu veicēju nepastāv pretprasījumi.

Būvdarbu veicējs par apelācijas instances tiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, norādot, ka tiesai strīda izšķiršanā bija jāpiemēro Civillikuma (CL) [1808.pants](#), kurā paredzēts, ka parādnieks var izvirzīt pret cesionāru tās pašas ierunas, kas tam bijušas pret cedentu. Būvdarbu veicējs uzskatīja, ka faktoringa līgums pēc būtības atbilst CL ietvertajam cesijas līgumam, kura regulējums paredz, ka parādnieka stāvoklis pēc cesijas noslēgšanas nevar pasliktināties.

Papildus būvdarbu veicējs atsaucās uz KL [471.pantu](#), norādot, ka kreditoram (apakšuzņēmējam) būtu jāatbild faktoram par prasījumu īstumu. Ņemot vērā, ka apakšuzņēmējs nebija pienācīgi izpildījis savas saistības, kas deva būvdarbu veicējam tiesības veikt ieturējumu, apakšuzņēmējam būtu jāatlīdzina faktoram radušies zaudējumi.

Ja pasūtītājs izmanto savas tiesības veikt ieturējumus par pieļautiem defektiem, šāda rīcība nav uzskatāma par ieskaita veikšanu, bet gan par ierunas izvirzīšanu

Senāta atziņas

Nemot vērā, ka būvdarbu veicējs kasācijas sūdzībā norādījis, ka cesijas līgumam raksturīgā parādnieka aizsardzība attiecināma arī uz faktoringa līgumu, Senāts spriedumā vērtējis faktoringa līguma juridisko dabu saistībā ar cesijas līguma elementiem. Senāts analizējis, vai faktoringa līguma gadījumā parādnieks var izmantot pret faktoru tās pašas ierunas, kuras tam bijušas pret sākotnējo kreditoru, un vai parādnieks ir tiesīgs piemērot ieskaitu, vērsot pretprasījumu pret faktoru, kas bijis vērsts pret sākotnējo kreditoru?

Jānošķir faktoringa veidi

Lai atbildētu uz uzdotajiem jautājumiem, Senāts vispirms nošķīris divus KL noteiktos faktoringa veidus – īsto un neīsto faktoringu. Faktoringa līguma juridiskā kvalifikācija un cesijas regulējuma piemērojamība ir atkarīga no konkrētā faktoringa līguma satura.

Īstais faktorings ir regulēts KL [471.panta](#) 1.daļā, kur noteikts, ka klients atbild faktoram par nodotā prasījuma īstumu, ja līgumā nav nolīgts citādi. Senāts norādījis, ka īstais faktorings būtībā ir tiesību pirkums, kas kvalificējams saskaņā ar CL [2005.pantu](#), kurā noteikts, ka pirkuma līguma priekšmets var būt arī lietu un saistību tiesības, ne tikai ķermeniskas lietas.

Neīstais faktorings ir regulēts KL [471.panta](#) 2.daļā, kur noteikts, ka klients neatbild faktoram par nodotā prasījuma drošību, ja līgumā nav paredzēts citādi. Senāts skaidrojis, ka neīsto faktoringu pēc būtības var pielīdzināt aizdevuma līgumam. Proti, ja faktoram neizdodas panākt prasījuma apmierinājumu no parādnieka, tas var vērsties pret klientu, lai atgūtu summu, kas sākotnēji tika izmaksāta kā atlīdzība par nodotajiem prasījumiem. Šajā gadījumā faktora tiesības prasīt aizdevuma atmaksāšanu no klienta tiek nodrošinātas ar klienta prasījumu pret trešo personu – parādnieku.

Ņemot vērā, ka īstais faktoringa ir uzskatāms par tiesību pirkumu, Senāts secinājis, ka prasījuma pārdošana citai personai pēc būtības ir prasījuma cesija, uz kuru attiecas CL [1807.pantā](#) prasības.

Jānosaka darījuma veids

Senāts pievērsis uzmanību arī faktoringa un cesijas līguma savstarpējai saiknei, īpaši vērtējot, vai faktoringa līgums ir apņemšanās vai rīcības darījums.

Apņemšanās darījums ir tāds tiesisks darījums, ar kuru viena puse apņemas veikt noteiktu darbību vai atturēties no tās otras personas labā. Ņemot vērā, ka KL [468.pantā](#) paredzēts klienta pienākums nodot faktoram naudas prasījumus, faktoringa līgums ir uzskatāms par apņemšanās darījumu. Savukārt cesija ir kvalificējama kā rīcības darījums.

Lai izskaidrotu cesijas līguma un faktoringa līguma savstarpējo saikni, Senāts to salīdzinājis ar atsavinājuma līguma noslēgšanu un kustamas lietas nodošanu. Pirkuma līguma noslēgšana ir apņemšanās darījums, bet pašas lietas nodošana – rīcības darījums. Lai arī faktoringa līgums un cesijas līgums nav juridiski identiski darījumi, faktoringa līgums ir cesijas tiesiskais pamats, un faktoringa līguma mērķi var sasniegt tikai ar prasījuma pāreju faktoram (kas notiek cesijas veidā).

Ņemot vērā iepriekš minēto un konkrētā strīda tiesiskos un faktiskos apstākļus, Senāts secinājis, ka parādniekam (būvdarbu veicējam) ir CL [1808.pantā](#) noteiktās tiesības izvirzīt pret faktoru tās pašas ierunas, kuras tam bijušas pret sākotnējo kreditoru (apakšuzņēmēju).

Šie secinājumi ir īpaši nozīmīgi, jo, lai arī faktoringa līgumi komersantu vidū kļūst arvien populārāki, jautājums par faktoringa un cesijas līguma savstarpējo saikni Latvijas tiesu praksē ilgstoši bijis neatrisināts.

Atzīstot cesijas noteikumu piemērojamību faktoringa līgumam, tiek ievērojami stiprināta parādnieka aizsardzība gadījumos, kad sākotnējais kreditors, noslēdzot līgumu, nav izpildījis savas līgumsaistības

Jānošķir tiesības prasīt vai ieturēt samaksu

Kā jau norādīts, spriedums ir nozīmīgs ne tikai tajā izdarīto secinājumu dēļ par faktoringa līguma juridisko dabu, bet arī saistībā ar būvniecības līgumos bieži iekļautajām pasūtītāja tiesībām veikt ieturējumus no būvdarbu veicējam izmaksājamajām summām, ja nepieciešams segt defektu novēršanas izmaksas. Šajā lietā būvdarbu veicējs savā līgumā ar apakšuzņēmēju sev šādas tiesības bija paredzējis un attiecīgi veicis ieturējumus no izmaksājamajām summām.

Apelācijas instances tiesa, noraidot būvdarbu veicēja iebildumus par faktora prasījuma dzēšanu ar pretprasījumu, norādīja, ka būvdarbu veicējam bija jāizvirza pretprasība, lai prasījumu atzītu par dzēstu ar ieskaitu. Senāts norādījis, ka tad, ja pasūtītājs izmanto savas tiesības veikt ieturējumus par pieļautiem defektiem, šāda rīcība nav uzskatāma par ieskaita veikšanu, bet gan par ierunas izvirzīšanu. Par ieskaitu būtu pamats runāt tikai tad, ja pasūtītājam pret uzņēmēju būtu atsevišķs naudas prasījums, piemēram, par līgumsoda samaksu. Tādējādi Senāts nošķīris tiesības prasīt naudas samaksu no tiesībām ieturēt izmaksājamo naudu.

Nemot vērā minēto, Senāts atzina, ka situācijā, kad attiecībā uz faktoringa līgumu tiek atzītas parādnieka tiesības izmantot cesijas līgumā noteikto aizsardzību, tostarp, tiesības izvirzīt pret faktoru tādas pašas ierunas, kādas tam bijušas pret sākotnējo kreditoru, atsevišķas pretprasības izvirzīšana nav nepieciešama.

Atzīstot cesijas noteikumu piemērojamību faktoringa līgumam, tiek ievērojami stiprināta parādnieka aizsardzība gadījumos, kad sākotnējais kreditors, noslēdzot faktoringa līgumu, nav izpildījis savas līgumsaistības.

<https://itiesibas.lv/raksti/tiesvedibas/tiesvedibas/business-paradnieka-aizsardziba-faktoringa-gadijuma/30237>